

https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.20

УДК 7.017+7.038.3](477)

О. Ю. Федоренко, аспірант, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
olinka.fedorenko@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1863-3581

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВИХ ЦЕНТРІВ У СУЧАСНОМУ УРБАНІСТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Визначено перспективи розвитку діяльності культурно-дозвіллевих центрів в урбаністичному просторі XXI ст., їхні характерні ознаки та пріоритетні завдання; уточнено й доповнено поняття «культурно-дозвіллевий центр» у контексті специфіки діяльності установи в умовах урбаністичного простору; виявлено перспективні напрями та методи розвитку діяльності культурно-дозвіллевих центрів XXI ст. Доведено, що гнучка організаційна та функціональна модель культурно-дозвіллевих центрів передбачає використання специфічних технологій, орієнтованих на зміни деяких аспектів діяльності, відповідно до тенденцій культурної політики.

Ключові слова: культурно-дозвіллеві центри, урбаністичний простір, дозвіллева діяльність, суспільство.

О. Ю. Федоренко, аспирант, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВОГО ЦЕНТРА В СОВРЕМЕННОМ УРБАНИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Определены перспективы развития деятельности культурно-досуговых центров в урбаністическом пространстве XXI в., их характерные признаки и приоритетные задачи; уточнено и дополнено понятие «культурно-досуговой центр» в контексте специфичности деятельности учреждения в условиях урбаністического пространства; выявлены перспективные направления и методы развития деятельности культурно-досуговых центров XXI в. Доказано, что гибкая организационная и функциональная модель культурно-досуговых центров предполагает использование специфических технологий, ориентированных на изменения некоторых аспектов деятельности, в соответствии с тенденциями культурной политики.

Ключевые слова: культурно-досуговые центры, урбаністическое пространство, досуговая деятельность, общество.

O. Yu. Fedorenko, postgraduate student, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

DEVELOPMENT POTENTIAL OF THE ACTIVITIES OF THE CULTURAL AND LEISURE CENTRES IN MODERN URBANISTIC SPACE

The aim of this paper is to determine the development potential of cultural and leisure centres in the urbanistic space of the twenty-first century.

Research methodology. Scientific positions of the research are argued at the level of a set of general scientific methods of cognition (analytical, source-historical, historical) and culturological approaches.

Results. Flexible organizational and functional model of cultural and leisure centres involves the use of specific technologies, aimed at rapid changes of some aspects of activities, in accordance with the trends of cultural policy. The carried out cultural analysis of the concepts of the activities of modern cultural and leisure centres in the urbanistic environment confirms that the expansion and updating of models and technologies of each particular institution is an important and inalienable development process that corresponds to their primary principle that reflects the genesis of socio-cultural activities of citizens. The existing concepts of cultural and leisure centres have prospects for further development in the urbanistic space of the 21st century.

Novelty. Characteristic features and priority tasks of modern cultural and leisure centres are revealed; the concept “cultural and leisure centre” is highlighted and supplemented in the context of the specific character of the activities of this institution under the conditions of the urbanistic space; promising trends and methods of the development potential of the activities of cultural and leisure centres of the 21st century are revealed.

The practical significance. The material in this article may be used in developing lectures by specialists in cultural studies.

Keywords: *cultural and-leisure centres, urbanistic space, leisure activities, society.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві дозвілля, як складова активної соціально-культурної діяльності, — галузь самореалізації та самоактуалізації людини, засіб розвитку культури, що відображає головні суспільні характеристики та тенденції її розвитку. Специфіка діяльності культурно-дозвіллевих центрів, як носіїв цілісного культурно-дозвіллевого середовища, в умовах сучасного урбаністичного культурного простору набуває неабиякої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика культурно-дозвіллевої діяльності наразі є однією з важливих та актуальних тем культурологічних, соціологічних та педагогічних досліджень. Неабияку увагу сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють специфіці функціонування й розвитку культурно-дозвіллевих центрів як простору соціокультурної діяльності (творчої, освітньої, розважальної, оздоровчої та ін.) різних гендерних і вікових груп та окремих індивідумів, у яких створено умови для реалізації культурних, дозвіллевих та соціальних потреб населення. Наприклад, І. Білецька в статті «Діяльність культурно-дозвіллевих центрів з організації дозвілля молоді» (2010) та В. Цвірко в публікації «Центри культури та дозвілля як суб'єкти організації культурно-дозвіллевої діяльності молоді» (2016) аналізують діяльність культурно-дозвіллевих центрів пострадянського простору, що відображають сучасні форми та методи організації віль-

ного часу молоді; І. Лисакова в науковій розробці «Досвід культурно-дозвіллевої роботи за кордоном: районні культурні центри в Іспанії» (2015) вивчає досвід діяльності районних культурно-дозвіллевих центрів у Мадриді, а саме специфіку організації, фінансування та підбору кадрів. Окремі нюанси діяльності культурно-дозвіллевих центрів висвітлено в публікації Н. Єсіної та О. Стрельнікової «Поняття та сутність дозвіллевої діяльності як фактору всебічного розвитку особистості волонтера» (2017).

Проте, незважаючи на ґрунтовне дослідження діяльності культурно-дозвіллевих центрів у міждисциплінарному контексті, однак деякі аспекти перебувають поза увагою науковців. Передусім актуальним є питання визначення перспективних напрямів розвитку діяльності культурно-дозвіллевих центрів у сучасному соціокультурному урбаністичному просторі.

Мета статті — визначити перспективи розвитку діяльності культурно-дозвіллевих центрів в урбаністичному просторі XXI ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Урбаністичний культурний простір XXI ст. позиціюється дослідниками як об'єкт реалізації стратегій дозвіллевої поведінки, характерними ознаками якого є: наявність відповідних культурних ресурсів; емоційна відкритість та готовність до інновацій; орієнтованість на активну трансформацію навколишнього середовища; цінності престижного споживання (Рыбакова, 2008, с. 7). Структура урбаністичного культурного простору складається з інституціонального (сукупність інститутів, що здійснюють реалізацію стратегій дозвіллевої поведінки та їх трансляцію в медійному просторі) та ціннісного (культурна ідентифікація індивідуума згідно з обраною ним стратегією споживання культурних благ) базових рівнів.

На сучасному етапі заклади культури в урбаністичному просторі надають соціокультурній діяльності людини якісної визначеності, значимості як для кожної окремої особистості, так і для груп та соціуму загалом, оскільки їх призначенням є розвиток соціальної активності та творчого потенціалу, формування культурних запитів і потреб, організація різноманітних форм дозвілля та відпочинку, створення умов для духовного розвитку і реалізації людини в дозвіллевій діяльності.

Культурно-дозвіллеві потреби населення визначаються потребою людини в культурній діяльності, з характерними свободою, активністю, самостійністю та творчістю, як спосіб реалізації власних сутнісних сил у будь-якому виді соціальної діяльності.

Реальні процеси зростання інтересів та прагнень людини у галузі вільного часу потребують інноваційного підходу до організації їх культурно-дозвіллевої діяльності, розширення її змістових й управлін-

ських основ. Відповідно, важливою ланкою клубної структури урбаністичного простору XXI ст. є такі соціокультурні інституції, як культурно-дозвіллеві центри, що надають неабиякі можливості регуляції процесу спілкування, безперервного підвищення рівня та вдосконалення міжособистісних контактів; виконують роботу, спрямовану на створення умов для раціонального використання людьми вільного часу.

На сучасному етапі вітчизняні культурно-дозвіллеві центри урбаністичного простору — комунальні структурно цілісні заклади, що об'єднують міські художні творчі колективи з метою створення умов для самостійної творчої діяльності, задоволення культурних потреб, духовного розвитку молоді, формування громадської думки та організації відпочинку. Важливість їхньої діяльності у соціокультурному урбаністичному просторі XXI ст. пов'язана із загостренням міжнаціональних протиріч та прагненням до збереження національної самобутності.

Сучасні дослідники визначають культурно-дозвіллеві центри як заклади культури, на базі яких відбувається вивчення культурних запитів та інтересів різних категорій населення, створюються оптимальні умови для розвитку творчих здібностей людей, задоволення культурно-дозвіллевих потреб населення засобами організації соціокультурних проєктів, що відображають соціальну, вікову, гендерну специфіку користувачів (Цвирко, 2016, с. 6).

В умовах урбаністичного простору XXI ст. культурно-дозвіллеві центри можемо розглядати як відображення сучасного рівня соціальної активності, а їхнє завдання — створення сприятливих умов для спілкування, відпочинку, розвитку творчості, відновлення фізичного та духовного потенціалу.

Наразі культурно-дозвіллеві центри виконують розважальну, стимуляційну, комунікативну, інформаційно-методичну, навчальну та фізкультурно-оздоровчу функції (Цвирко, 2016, с. 3).

Зазначимо, що головними параметрами заснування та подальшого функціонування культурно-дозвіллевих центрів є культурні, соціальні та територіальні показники, які є основою формування найкращої структурної системи та визначення пріоритетних напрямів діяльності.

Т. Кісельова (1991, с. 3) акцентує на тому, що головні сутнісні ознаки культурно-дозвіллевого центру «полягають у його широкому соціальному призначенні, яке, перш за все, складається із задоволення культурних інтересів різних верств населення у галузі вільного часу та формуванні культурного середовища».

Теоретичне планування та практична робота щодо створення центрів відображають сучасну концепцію організації дозвіллевої та культурної діяльності населення, а їхні принципи здебільшого орієнтовані

на задоволення різноманітних потреб усіх верств населення на платній основі.

Культурно-дозвіллеві центри створюються у форматі об'єднання (на добровільній основі) державних, відомчих, громадських та приватних закладів освіти, культури та спорту, а також організацій зі сфери обслуговування та інформаційного забезпечення населення.

Відповідно, метою створення установ є інтегрування споріднених за завданням соціально-культурних об'єктів, використання передумов для реалізації творчого дозвіллевого потенціалу структурних одиниць та формувань, що перебувають у його складі, організація спільних великомасштабних (наприклад, регіональних) заходів, розроблення та впровадження соціокультурних програм. Окремі соціальні й культурні інституції урбаністичного простору, наприклад, бібліотека, клуб, музей, кінотеатр, школа та ін., у межах культурно-дозвіллевого центру набувають статусу структури, що забезпечує повноцінне культурне обслуговування населення.

І. Білецька (2010, с. 31) зазначає, що відмінністю культурно-дозвіллевих центрів сучасного урбаністичного простору від будинків та палаців культури є акцентування на групових й індивідуальних формах роботи з різними соціальними категоріями населення, особливо з підлітками, молоддю та людьми похилого віку.

Характерними ознаками культурно-дозвіллевих центрів є відсутність чітко визначеної вузькопрофільної орієнтації та наявність функціональної моделі, що передбачає певні дозвілlevі заняття; надання населенню великого вибору різноманітних засобів для можливого проведення дозвілля або створення відповідних та необхідних для них умов.

Пріоритетними завданнями культурно-дозвіллевих центрів сучасного урбаністичного простору є:

- активізація діяльності всіх існуючих закладів соціального обслуговування за допомогою розробки та впровадження на їх основі модернізованих дозвіллевих програм, що відповідають потребам населення і, відповідно, користуються попитом;
- гармонійне залучення кожного конкретного індивідуума в дозвілlevу галузь;
- надання комплексу занять, що забезпечить реалізацію дозвіллевой активності кожному відвідувачу;
- задоволення культурно-дозвіллевих потреб усіх соціальних, вікових та гендерних груп, незалежно від рівня підготовки до активної діяльності.

Відповідно, перспективними методами розвитку діяльності культурно-дозвіллевих центрів ХХІ ст. стають:

- розробка, оснащення, впровадження та реалізація інноваційних програм і заходів у галузі дозвілля за умови постійного оновлення та вдосконалення технічної бази;
- апробація нових технічних засобів, розроблених для залучення в дозвіллеву галузь;
- перепідготовка та/або підвищення кваліфікаційного рівня спеціалістів для роботи з інноваційними методиками в контексті впровадження й реалізації культурно-дозвіллевих програм;
- реалізація програм заходів, розроблених спеціалістами для відвідувачів культурно-дозвіллевого центру, зокрема й на базі його філіалів, виїзних майданчиків організацій та закладів (наприклад, будинків культури, клубів, стадіонів, спортивних залів, ресторанів, кафе, концертних залів, загальноосвітніх шкіл, дитячих садочків та ін.), безпосередньо робітниками центру й співробітниками вищезначених закладів.

Одним із перспективних напрямів розвитку закладів є врізноманітнення та поліпшення надання населенню платних оздоровчо-просвітницьких послуг.

Незважаючи на різноманітні підходи до організації культурного дозвілля населення, що застосовуються відповідно до профільної орієнтації центрів, їхня загальна ознака полягає в реалізації інтегративної функції в суспільному вихованні молоді. Отже, будь-які підходи, що використовуються в межах культурно-дозвіллевої діяльності, сприяють соціалізації, посиленню та урізноманітненню взаємовідносин молодого покоління з родиною та суспільством. Тому можемо позиціювати культурно-дозвіллеві центри ХХІ ст. як своєрідних посередників між навколишнім світом та мікросвітом кожного конкретного індивідуума.

Одними із найважливіших завдань культурно-дозвіллевих центрів є органічне впровадження та реалізація інноваційних програм розвитку молодіжної дозвіллевої діяльності, в основі яких закладено принцип легкості організації і проведення, а також задіяння якомога більшої частини молоді. Відповідно, удосконалення та модернізація культурних форм дозвілля молоді сприяють емоційно комфортному спілкуванню, інтелектуальному й духовному розвитку, самореалізації творчих задатків та ін.

Наразі керівництво культурно-дозвіллевих центрів, окрім традиційних, впроваджує багато інноваційних та альтернативних індивідуальних, групових і масових підходів, наприклад, організовуючи свята й фестивалі, активно реалізуючи програми спілкування «діти-діти», «діти-родина», «родина-родина», «підлітки-дорослі» та ін. Неабияку перспективу для подальшого розвитку становлять читачькі конферен-

ції, ігрові родинні змагання, ярмарки художніх, технічних, кулінарних виробів, конкурси батьківських газет та ін.

Перспективними для подальшого розвитку є діяльність клубів за інтересами, організованих на базі культурно-дозвіллевих центрів, членами яких є підлітки, діти певних вікових категорій. У клубах за інтересами нерідко формуються змішані об'єднання, самодіяльні ансамблі, етнографічні експедиції, родинні майстерні та ін.

Специфічною ознакою культурно-дозвіллевих центрів у сучасному урбаністичному просторі є інноваційні підходи в використанні емоціональної складової — створення гармонізації зовнішніх умов та внутрішніх, глибинних емоцій людей, оскільки загальна емоціональна реакція кожного окремого індивідуума на оформлення, світло, звук та ін. має органічно взаємодіяти, посилювати та поліпшувати їхні естетичні відчуття.

Педагогічна функція культурно-дозвіллевого центру наразі полягає не стільки в тому, щоб надати кожному окремому індивідууму багато занять, скільки в сприянні глибокому та багатообразному розвитку інтелекту, естетичних смаків, моральних якостей завдяки улюбленій дозвіллевій діяльності. Позиціюючи дозвілля як фактор становлення та розвитку особистості, засвоєння нею культурних та духовних цінностей, перспективним у подальшій діяльності можемо визначити розширення системи міроприємств, спрямованих не лише на задоволення потреб у відпочинку або новій інформації, а й розвитку особистісних якостей людини.

Слід зазначити, що відповідно до характерних особливостей постійних відвідувачів культурно-дозвіллевого центру, а саме виявлення та урахування їхніх етнокультурних традицій, індивідуальних смаків і переваг у галузі дозвіллевої діяльності, формується діапазон соціокультурних занять: рекреативних, розважальних, спортивно-оздоровчих, активних форм культурної діяльності, або їхнього пропорційного поєднання, що визначає орієнтацію закладу.

На сучасному етапі необхідними складовими діяльності культурно-дозвіллевих центрів є культурно-видовищні програми, що передбачають активне залучення відвідувачів до театралізованого дійства; рухомі ігри та розваги, розроблені як для підготовлених, так і непідготовлених учасників усіх вікових категорій; оздоровчі заходи, спрямовані на регуляцію психічного та фізичного навантаження сучасного мешканця урбаністичного простору, що позитивно впливають на загальний стан людини; ділові та логічні ігри, основані на імітації проблемних і конфліктних ситуацій, у вирішенні яких зацікавлені всі відвідувачі; атракціони, розроблені з метою розвитку спритності, посилення уваги, реакції та координації рухів учасників; різноманітні дозвіллеві церемонії і

ритуали, спілкування, танці, що відтворюють культурні норми народів світу, та ін. (Топольская, 2010, с. 173).

Культурно-дозвіллевий центр урбаністичного простору XXI ст. має надавати повноцінний комплекс послуг, необхідних для реалізації активного відпочинку, відновлення моральних та фізичних сил, що посприяють формуванню культури дозвілля мешканця сучасного міста. Відповідно, базовими принципами концепції формування та розвитку таких центрів (моделі рекреаційної й дозвіллевої діяльності) можемо визначити цілісність, повноцінність, доступність і безперервність процесу дозвіллевої діяльності.

Дослідники зазначають, що однією з характерних особливостей культурно-дозвіллевого центру урбаністичного простору XXI ст. є не лише комплексність послуг, а й їхня якість, що відповідає світовим стандартам та забезпечується завдяки використанню сучасних технологій і техніки (Топольская, 2010, с. 174). Відтак, культурно-дозвіллевий центр, як еталон закладів соціального обслуговування, можемо позиціювати своєрідною базою апробації новаторських тенденцій розвитку всієї галузі дозвілля.

Гнучка організаційна та функціональна модель культурно-дозвіллевих центрів передбачає використання специфічних технологій, орієнтованих на зміни деяких аспектів діяльності, відповідно до тенденцій культурної політики.

Висновки. Здійснений культурологічний аналіз концепцій діяльності сучасних культурно-дозвіллевих центрів в умовах урбаністичного простору засвідчує, що розширення і оновлення моделей та технологій кожного конкретного закладу — важливий і невід’ємний процес розвитку, який відповідає їхньому першочерговому принципу — відображати генезу соціокультурної активності громадян.

На нашу думку, існуючі концепції культурно-дозвіллевих центрів мають **перспективи** подальшого розвитку в урбаністичному просторі XXI ст., проте за умови глибинного осмислення й доопрацювання, у процесі поєднання творчого пошуку спеціалістів та ініціативних груп населення.

Список посилань

- Білецька, І. (2010). Діяльність культурно-дозвіллевих центрів з організації дозвілля молоді. *Вісник Черкаського університету*, 183, 29–33.
- Єсіна, Н. О., Стрельніков, О. О. (2017). Поняття та сутність дозвіллевої діяльності як фактору всебічного розвитку особистості волонтера. *Сучасне суспільство*, 2 (14), 63–70.
- Кисилева, Т. Г. (1991). Межведомственные культурно-досуговые центры открытого типа. *Социальная педагогика: Проблемы, поиски, решения: Проспект. ВНИК АПН СССР*. Москва.

- Лисакова, І. (2015). Досвід культурно-дозвіллевої роботи за кордоном: районні культурні центри в Іспанії. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*, 38, 71–76.
- Рыбакова, Н. В. (2008). *Досуг молодежи в культурном пространстве современного города (Автореф. дис. канд. философских наук)*. Саратов: Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского».
- Топольская, Е. А. (2010). *Педагогическое сопровождение развития рефлексивного сознания у молодежи в учреждениях культуры (Дис. канд. педагогических наук)*. Московский государственный университет культуры и искусств. Москва.
- Цвирко, В. В. (2016). Центры культуры и досуга как субъекты организации культурно-досуговой деятельности молодежи. *ОГАРЁВ-ONLINE*, 11 (76). Взято с <https://cyberleninka.ru/article/v/tsentry-kultury-i-dosuga-kak-subekty-organizatsii-kulturno-dosugovoy-deyatelnosti-molodezhi>.

References

- Bilyetskaya, I. (2010). Activities of cultural and leisure centers for the organization of youth leisure. *Bulletin of Cherkasy University*, 183, 29–33. [in Ukrainian].
- Yeşina, N. O., Strelnikov, O. O. (2017). The concept and essence of leisure activity as a factor in the comprehensive development of the personality of the volunteer. *Modern society*, 2 (14), 63–70 [in Ukrainian].
- Kisileva, T. G. (1991). Interdepartmental cultural and leisure centers of open type. *Social pedagogy: Issues, search, solutions: Prospect*. VNIK APN USSR. Moscow [in Russian].
- Lisakova, I. (2015). Experience of cultural and leisure work abroad: district cultural centers in Spain. *Bulletin of the Institute for the Development of the Child. Series: Philosophy, Pedagogy, Psychology*, 38, 71–76 [in Ukrainian].
- Rybakova, N. V. (2008). *Youth Leisure in the Cultural Space of the Modern City. (Extended abstract of candidate's thesis)*. Saratov : State Educational Institution of Higher Professional Education "Saratov State University named after N. G. Chernyshevsky [in Russian].
- Topolskaya, E. A. (2010). *Pedagogical support of the development of reflective consciousness in young people in cultural institutions (Candidate's thesis)*. Moscow : Moscow State University of Culture and Arts [in Russian].
- Tsvirko, V. V. (2016). Centers of culture and leisure as subjects of the organization of cultural and leisure activities of youth. *OGARYOV ONLINE*, No. 11 (76). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/tsentry-kultury-i-dosuga-kak-subekty-organizatsii-kulturno-dosugovoy-deyatelnosti-molodezhi> [in Russian].

Надійшла до редколегії 06.05.2019 р.